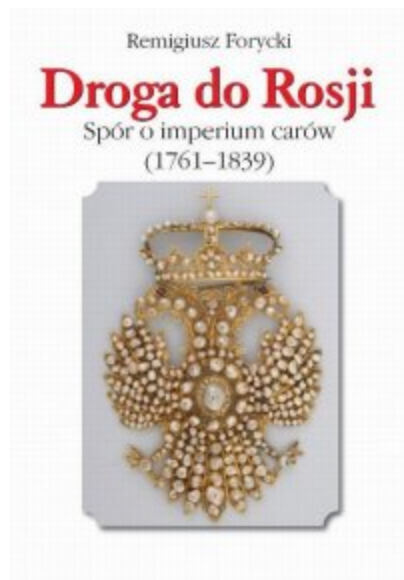


Droga do Rosji - Remigiusz Forycki

Aby lepiej zrozumieć i ukazać całą głębię zawilej, niezwykle skomplikowanej, a niekiedy wręcz dramatycznej historii odkrywania Rosji, należy spojrzeć na *Voyage en Syberie* Chappe'a d'Auteroche'a w kontekście życia politycznego, umysłowego i kulturalnego epoki Oświecenia.



Aby lepiej zrozumieć i ukazać całą głębię

zawilej, niezwykle skomplikowanej, a niekiedy wręcz dramatycznej historii odkrywania Rosji, należy spojrzeć na *Voyage en Syberie* Chappe'a d'Auteroche'a w kontekście życia politycznego, umysłowego i kulturalnego epoki Oświecenia.

Droga do Rosji. Spór o imperium carów (1761-1839)

Remigiusz Forycki

wydawca: Wydawnictwa UW

ilość stron: 274

ZŁOTA LEGENDA ROSYJSKIEGO OŚWIECENIA

Jean Chappe d'Auteroche nie był pierwszym Francuzem, któremu udało się zorganizować trudną i niebezpieczną ekspedycję naukową w głąb Rosji. Nie był też rzecz jasna pierwszym Europejczykiem, który eksplorował i opisał Syberię, obecność zachodnioeuropejskich podróżników i misjonarzy w azjatyckiej części Imperium carów

sięga bowiem aż XIII wieku. Niemniej znaczenie jego wyprawy jest pod każdym względem wyjątkowe i stanowi ona przełom w dziejach opisów Rosji.

Aby lepiej zrozumieć i ukazać całą głębię zawilej, niezwykle skomplikowanej, a niekiedy wręcz dramatycznej historii odkrywania Rosji, należy spojrzeć na *Voyage en Syberie* Chappe'a d' Auteroche'a w kontekście życia politycznego, umysłowego i kulturalnego epoki Oświecenia. Ogromne zainteresowanie, jakie wzbudziła w Europie i w Rosji jego relacja z podróży, oraz namiętne polemiki, spory, a nawet „boje” o imperium carów, jakie wywołała, czynią z niej jedyny w swoim rodzaju, a nieznany wcześniej fenomen naukowo-literacki. Relacja ta równocześnie inauguruje potężną falę „podróży do Rosji”, które staną się – głównie w XIX wieku – źródłem konfliktów ideologiczno-estetycznych. A chodzi tutaj wszak o pierwsze pióra, takie jak de Maistre, Jan Potocki, pani de Stael, Balzak, Custine, Aleksander Dumas czy Teofil Gautier. Ich nazwiska odcisnęły trwałe ślady w świadomości odbiorców nie tylko europejskich, lecz także rosyjskich.

Przypisywanie aż tak dużego znaczenia autorowi dotąd mało znanemu wymaga oczywiście przedstawienia wiarygodnej dokumentacji i przeprowadzenia rzetelnej argumentacji. W tradycji europejskiej (szczególnie w Polsce) kluczową rolę w ujawnieniu prawdziwego dla wielu, azjatyckiego oblicza Rosji przypisywano dotąd de Custine'owi i jego *Rosji w roku 1839*. Nie umniejszając bynajmniej znaczenia książki markiza de Custine, szczególnie zaś jej dużych walorów literackich, pragnę z całą mocą podkreślić, iż teza o jej rzekomym nowatorskim charakterze, jakoby odkrywającym dopiero co Rosję Europie, powinna

ulec weryfikacji. Siłą Custinowskich listów z Rosji są zapewne niepowtarzalna poetyka opisu, ich wartości stylistyczno-literackie czy bogaty i dynamiczny sposób obrazowania.

Natomiast charakter pionierski, nowatorski i odkrywczy w ukazaniu imperium carów przypadnie w pierwszym rzędzie Chappe'owi d'Auteroche'owi i jego *Voyage en Sibirie* wraz z tekstami towarzyszącymi: znakomitymi rycinami Jeana-Baptiste'a Le Prince'a, opisem Kamczatki Stiepana P. Kraszennikowa czy Antidotem – refutacją pióra samej Katarzyny II.

Jeżeli zaś weźmiemy pod uwagę inne osiemnastowieczne teksty o Rosji, stanowiące jakby uzupełnienie i polityczne „dookreślenie” wystąpienia Chappe'a d'Auteroche'a, w szczególności relację wspomnianego już księdza Jube, *Memoirs secrets sur la Russie* Massona czy choćby pisma Claude'a-Carlomana de Rulhiere'a, to musimy stwierdzić, że u progu XIX wieku Rosja przestała już być krajem nieznanym i tajemniczym. Miraż rosyjski w zasadniczy sposób zmienia swój charakter: z oświeceniowego fantazmatu „czystej, niezapisanej karty”, Paragwaju filozofów-jezuitów, Rosja staje się ostoją sił konserwatywnych i głównym orężem walki z polityczną rzeczywistością porewolucyjnej Europy. „Żandarm i arbiter Europy”, „kat ludów”, „strażniczka porządku europejskiego” – oto niektóre tylko określenia rejestrujące zasadnicze zmiany, jakie się dokonały w mentalności zachodnioeuropejskich myślicieli piszących o samodzielną Rosji. De Custine ujmie to wszystko w osobliwą, dramatyczną całość, dokona zadziwiającej syntezy filozoficzno-literackiej. W tym znaczeniu jest on raczej Cervantesem opisów podróży do Rosji, ich epigonem. Natomiast prawdziwym odkrywcą, wielkim eksploratorem, Kolumbem Imperium Północy był z całą pewnością Chappe d'Auteroche, którego relacja,

uświetniona ilustracjami Le Prince'a, stanowi filozoficzne, literackie, artystyczne – a nade wszystko – podróżnicze wydarzenie drugiej połowy XVIII wieku.

Przeczytaj dłuższy fragment książki

Przejrzyj jej spis treści

Przypis:

1 Zob. na ten temat m.in.: *Nouvelles archives des missions scientifiques et litteraires. Choix de rapports et instructions*, Paris 1911; M.P. Alekseev, *Sibir' v izvestiakh zapadnoevropejskikh puteshestvennikov i pisatelei*, t. I: XIII–XVII w., Irkutsk 1932; R. Grousset, *L'empire des steppes*, Paris 1976; A.A. Azatjan i in., *Historia poznania radzieckiej Azji*, Warszawa 1979; A.I. Aleksiejew, *Oswojenije russkimi Dalniego Wostoka i Russkoj Amieriki*, Moskwa 1982; V. Schiltz, *Histoire de Kourganes. La de´couverte de l'or des Scythes*, Paris 1991.